

SISYFOVSKÁ CESTA ZA SVOBODOU

Lucie Lindnerová

Totalitní režim, který byl nastolen v Albánii během studené války, platí za jednu z nejhorších socialistických diktatur v historii celé Evropy. Enver Hodža, hlavní představitel tehdejší vládnoucí Albánské strany práce, bývá srovnáván se Stalinem, Mao Ce-tungem či Kim Ir-senem. Když následně režim na počátku roku 1991 konečně padl a měla se dostavit vytoužená svoboda, všem se muselo náramně ulevit. Nebo ne? Politoložka a spisovatelka albánskému původu Lea Ypi se v oceňované knize *Svobodná* zamýšlí nad tím, jak silně ji poznamenalo dětství plné komunistických ideálů a zda slibovaná svoboda není jen vyprázdněným politickým klišé.

Své vyprávění začíná vzpomínkami na dětství v pozdně socialistické Albánii, přičemž volí obdobnou strategii jako Irena Dousková, autorka novely *Hrdý Budžes*. Každodenní život v zemi, která usiluje o absolutní kontrolu celé společnosti, nahlížíme naivními dětskýma očima malé Ypi. Nejen vlivem tvrdé propagandy, ale i kvůli milosrdným lžím vlastních rodičů dívka touží po pionýrské šále, zarámované fotografii „strýčka Envera“ a rudě zářící komunistické budoucnosti. O to bezútešnější vystřízlivění ji pak čeká, když se dozví, že ve skutečnosti pochází z rodiny disidentů, kteří komunistickou stranu rozhodně nemilují ani zdaleka tolik jako ona sama. S upadajícím režimem se tak rozpadá i Ypina identita spleená z iluzí a lží: „Já tomu všemu věřila. Nic jiného jsem neznala. A teď mi taky nic nezbylo, až na ty drobné, záhadné střípky minulosti, pár zbylých not dávno ztracené opery.“

Pakliže socialistické dětství se v očích malé Ypi jeví víceméně pozitivně, na porevoluční devadesátá léta autorka vzpomíná se značnou hořkostí a skepsí. Jedním ze zásadních témat, která otevírá, je téma migrace, jež se stala nedílnou součástí albánské krize. Jakkoli mohly otevřené hranice působit zdánlivě svobodným dojmem, Albánci narazili hned na dva zásadní problémy: nedostatek financí a odpor okolních zemí vůči uprchlíkům. „Dřív se pokus o emigraci trestal vězením. Když už nám v odchodu nikdo nebránil, nechtěli

Lea Ypi
Svobodná
přeložila Ester Žantovská
Host, Brno 2023
311 stran

nás pro změnu na druhé straně,“ komentuje paradoxní situaci Ypi. Všimá si také toho, že Západ ve vztahu k uprchlíkům uplatňuje dvojí metr, což ostatně pozorujeme i dnes. Z politických migrantů se prakticky přes noc stali ekonomičtí uprchlíci bez nároku na azyl, a to jenom proto, že Albánie přestala být vnímána coby země komunistického teroru. Kam se poděla solidarita?

Zatímco u nás se změna politického zřízení obešla beze ztrát na životech a větších peripetií (pomíneme-li kontroverzní kuponovou privatizací), albánská cesta ke kapitalismu si vyžádala přes dva tisíce obětí. Ať už je na vině důvěřivost samotných Albánců, nebo parazitismus finančních poradců ze Západu, jedno je jisté: nezdařená ekonomická transformace nakonec vyvrcholila selháním pyramidových investičních schémat a krutou občanskou válkou v roce 1997, o níž se dnes v českém

prostředí téměř nemluví. Bezprostřední válečnou zkušenost autorka dokládá úryvky z vlastního deníku, a částečně tak rozbíjí jinak formálně monotónní vyprávění.

V souvislosti se *Svobodnou* se mnohdy mluví o esejistickém stylu. Přestože několik menších úvahových pasáží zde opravdu nalezneme, jako celek má kniha k filozofickému či sociologickému eseji poměrně daleko. Sama autorka v jedné z kapitol přiznává, že kniha měla být původně spíše „filozofickým pojednáním o teoriích svobody v liberální a socialistické tradici a o tom, jak se mnohdy prolínají“. Záhy však zjistila, že psát o svobodě, aniž by zmínila vlastní životní zkušenost, své blízké a jejich osudy, je pro ni takřka nemožné. Klasickou autobiografii (chcete-li memoár) v sobě *Svobodná* zkrátka nezapře. V jednom rozhovoru pro časopis *Host* si Édouard Louis posteskl, že autobiografické psaní je po formální stránce teprve na začátku — a právě toto tvrzení *Svobodná* svou výstavbou jen potvrzuje.

Ačkoli samotným zpracováním není Ypina kniha nikterak výjimečná, kritika západních zemí ji přijala s velkým nadšením. Za tímto úspěchem možná stojí skutečnost, že se autorce podařilo poskytnout autentický vhled do běžného života v zemi s totalitním režimem. Nelze se však zbavit dojmu, že bez socialistických reálií, které v kapitalistickém světě vyvolávají smích, údiv nebo zděšení, by kniha získala výrazně méně ocenění. Byť je albánská zkušenost v mnohém jedinečná, rámcově se silně podobá té československé, kterou již mnohokrát prozaicky refletovali autoři jako Michal Viewegh, Petr Šabach nebo vážněji Zuzana Brabcová a jiní. Otázkou tedy zůstává, zda je *Svobodná* stejně objevná i pro českého čtenáře. ●

